

ГЕРОЇКА ДАВНИНИ В НОВЕЛІСТИЦІ МИКОЛИ ЛАЗОРСЬКОГО

Немченко І. В.,

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри
української й слов'янської філології та журналістики

ORCID ID: 0000-0003-3041-1313

nemchenko1958@ukr.net

Херсонський державний університет

В умовах сучасної російсько-української війни, яка пробудила в нашій спільноті потужну тенденцію згуртування, консолідації довкола ідеалів свободи й незалежності, захисту рідного краю від нищителів-загарбників, важливу місію виконують художні твори, перейняті героїко-патріотичним пафосом. До таких належать зразки малої прози (оповідання, новели, ескізи, нариси, етюди, образки, спогади) Миколи Лазорського (М. П. Коркішка, 1890-1970), українського письменника з Австралії.

Доробок митця отримав схвальні поцінування в публікаціях таких дослідників, як М. Богданова, О. Гаврильченко, О. Ізарський, О. Кирилова, А. Коваленко, Г. Костюк, І. Лисенко, С. Луцій, О. Мишанич, І. Набитович, Д. Нитченко, Т. Олещенко, В. Полтавчук, В. Просалова, П. Ротач, М. Савка, Л. Скорина, В. Шевчук, Л. Яшина тощо. За словами Л. Лазорської, письменник «був людиною небуденної вдачі, з невичерпними знаннями й талантом. Своїми високохудожніми творами він вніс великий вклад в історію боротьби нашого народу за свою самостійність, за свою культуру, збагативши тим самим національно-літературну скарбницю України» [1, с.389].

Метою нашого дослідження є простеження героїчної тематики в історичній новелістиці М. Лазорського (на матеріалі посмертної збірки малої прози «Світлотіні», опублікованої 1973 року).

Попри драматизм долі (цькування й репресії в СРСР, вимушена еміграція) письменник залишив досить розмаїту та багату літературну спадщину, яка доступна нині широкій читацькій аудиторії й у незалежній Україні. Зокрема М. Лазорський заявив про себе як про майстра великої та малої прози історичної тематики. Наскрізний мотив усього його творчого доробку – це героїка минувшини, подвижництво синів і доньок різних народів на тлі призабутих епох.

У нарисі «Одна – проти хмари легіонерів» М. Лазорський оспівує велич духу, волелюбність давньобританської королеви Бодіссі (I ст. н. е.), яка стала на заваді загарбницьким планам правителів Римської імперії: «Своїми силами

билася напропаще проти узурпатора до останнього вояка. Смертю своєю примусила вона Рим замислитися над тим, як небезпечно завойовникові вести вперту асиміляцію там, де цілком здорова нація сама швидко прокладає шлях до свого національно-культурного життя» [2, с.162]. Героїка минувшини стародавнього Альбіону, що оживає в персоналіях, мимоволі підводить автора до паралелей із українськими діячами, що стали символами відданості рідному краю (Роксолана, запорозьке козацтво). Красномовна приповідка «Важкі часи народжують героїв» [там само] додає творіві патетичного ореолу.

Дух героїки старовини пронизує й нарис «Пальміра», присвячений мужній боротьбі давньої близькосхідної країни за волю і незалежність у протистоянні з персами зі Сходу та римлянами з Заходу. Після загибелі короля Одената військо очолює його відважна вдова Зінобея, яку автор послідовно називає амазонкою, підкреслюючи її войовничість. Як і в попередньому творі, письменник принагідно наводить подібні явища і персоналії з української історії. У контексті своєї розповіді про подвижництво пальмірянки Зінобеї та її співвітчизників-однодумців, він згадує про «небуденної відваги козацтво» [2, с.246] та видатних жінок рідного краю – Ганну Монтовт, Гальшку Гулевичеву, Раїну Могилянку й ту ж Роксолану.

Подібний ракурс зображення (інонаціональне й українське) характерний і для оповідання «Янгол-месник», у якому йдеться про відчайдушні вчинки двох відомих жінок – французьки Марі-Анни-Шарлотти де Корде д'Армон та Софії Перовської, що належала до роду Розумовських. Тендітна вбивця тирана-садиста Жана-Поля Марата свідомо пішла на такий чин заради ліпшого майбутнього рідної Франції, розуміючи, що її за це стратять на гільйотині. Софія Перовська, в інтерпретації М. Лазорського, взяла участь в організації замаху на царя Олександра II з думкою про рідну багатостраждальну Україну. Бо «любила Україну палко, мстилася за поневолений царатом український нарід і за той нарід віддала своє життя» [2, с.59].

Оповідання М. Лазорського «Північний метеор» звертає увагу на одержимість шведського короля Карла XII та його союзника з України Івана Мазепи в прагненні перешкодити Петрові I здійснювати свою агресивну політику. Коли ж після фатальної Полтавської битви та смерті українського гетьмана політична еліта перемістилась на зарубіжні терени, з такою ж наснагою з відважним скандинавським правителем та з іншими можновладцями Європи співпрацює вірний мазепинець Пилип Орлик – як на ниві дипломатії, так і в воєнних кампаніях.

Іншого Мазепиноного сподвижника – кошового отамана Костя Гордієнка – оспівує письменник у творі «Побиванка». Вже одна ця історична назва викликає в героя твору священні почуття:

«Побиванка!

Мандрівник скидає шапку й побожно хилить голову...

Дві з половиною сотні літ тому тут саме сталася кривава січа, січа між двома нерівними силами: москвинами та Гордієнковими запорожцями. В смертельному ударі полягли тут січовики за Рідний Край, за вільну Україну» [2, с.285].

У героїко-патріотичному ореолі змальовує М. Лазорський і П. Калнишевського (оповідання «Останній кошовий»). Чверть століття московити гноїли славного козацького очільника в тюрмі на Соловках, боячись дати йому волю вже навіть за глибокої старості, бо «страшно було випустити запорізького орла і з підбитим крилом» [2, с.108].

У ряді творів новеліста в послідовно негативному плані виведено постаті антигероїв – зрадників, перекинчиків, ренегатів. Оповідання «Руїна» відтінює дворушництво полтавського полковника Мартина Пушкаря, котрий обіцяв підтримати політику гетьмана Івана Виговського, спрямовану на реалізацію ідеї конфедерації між Україною, Польщею та Литвою, а насправді виступив збройно проти цього антимосковського проєкту. Відомому представникові козацької старшини захотілось прислужитись кремлівському правителєві в надії отримати з його рук булаву гетьмана. Та в результаті такого відступництва і Мартин Пушкар, і його козаки-колаборанти були нещадно порубані патріотично налаштованими вояками.

Схильними до промосковських дій виступають і персонажі оповідання «Нічний гонець». Насамперед це головна постать у творі – козак полтавського полку Семен Кованько, який вірнопіддано примчав до московського царя з доносом на гетьмана Івана Мазепу. Поряд із ним – автор цього таємного листа, генеральний суддя Василь Кочубей, а також його прихильник полковник Іскра й переписувач доносу панотець Свічка. Усі ці діячі антимазепинського штабу отримали покарання: Кочубея та Іскру було страчено, а Кованько та Свічка потрапили до Сибіру. Та хоча згодом їх було помилувано й усіляко нагороджено московитами, але в пам'яті земляків вони залишилися назавжди христопродавцями. Про Семена Кованька краєни згадували з неприхованою огидою та відразою: «Не людина він, а Юда» [2, с.223].

Натомість справжніми героями на тлі минулих часів у новелістиці М. Лазорського постають лицарі-запорожці («Січовики під Віднем», «А вже літ як триста», «Січовик та яничар»), діячі української політичної еміграції («Мариво», «Північний метеор») учасники національно-визвольного руху та носії ідеї відродження рідної мови, культури, освіти, науки («Декабристи в Україні», «Вогнем і багнетом», «Пантеон України», «В титанічній боротьбі», «Золота душа», «Рафіноване свавілля», «Зірка України», «Театр у Полтаві», «О. Бодяньський», «Номис» тощо).

Інонаціональна героїка кількох останніх століть широко репрезентована в малій прозі письменника польськими та французькими мотивами, а також темою нескореності народів Кавказу (звеличення повстанських керманічів Газі-Мухамеда, Шаміля та ін.). Особливе захоплення у М. Лазорського

викликає постать Наполеона Бонапарта, який звихрив тихоплинне життя старої Європи. Цей діяч, або ж його соратники, наближені, родичі виступають у багатьох творах митця, сповнених гострих політичних інтриг, пригод, небезпек. У нарисі «Декабристи в Україні» автор підкреслює: «В загравах наполеонівських воєн народи Європи й самої Росії вбачали справжнього оборонця трудящих, ліквідатора феодалізму, державного абсолютизму та пророка правдивої волі для всіх народів – тільки образ Великого Наполеона. Так думали прогресивні мислителі не тільки Заходу, а й усієї Росії, і, зокрема, України. Ось чому скрізь вітали його як лицаря-переможця чорної реакції. Ось чому під орлами наполеонівських армій бились напропаще, бились проти загарбницької Росії польські легіонери, українські автономісти-державники, французькі патріоти, італійські гуманісти...» [2, с.11].

У нарисі «Вогнем і багнетом» М. Лазорський приділяє значну увагу мужньому спротиву поляків щодо помосковщення. На бундючну заяву намісника П. Горчакова, що Польщі не існує, вибухнуло всенародне повстання. Із цілих «хмар листівок» линули відважні заклики: «...Віднині й повіки є Польща. Намісника московського втопимо в брудному рівчаку, а військо московське відіпхнемо назад до Московії» [2, с.23]. Під орудою очільників-сміливців Людвіга Мирославського, Маріяна Лангевича, Ромуальда Траугута тисячі патріотів стали до бою з набагато сильнішою армією поневолювачів і хоча й програли, та показали всьому світові велич своєї національної гідності та єдності.

Мала проза М. Лазорського володіє потужним героїко-патріотичним потенціалом, звучить і сьогодні заклично, злободенно, мобілізуюче.

Література

1. Лазорська Л. Слово дружини. *Лазорський М. Світлотіні: збірник історичних нарисів, оповідань, статей, спогадів: 1949-1969.* Мельборн: Об'єднання Українських Письменників "Слово", Австралійська Філія, 1973. С.389-390.
2. Лазорський М. Світлотіні: збірник історичних нарисів, оповідань, статей, спогадів: 1949-1969. Мельборн: Об'єднання Українських Письменників "Слово", Австралійська Філія, 1973. 400 с.

Немченко І.В. Героїка давнини в новелістиці Миколи Лазорського. *Way Science: International Electronic Scientific and Practical Journal. 2023. October: Modern Movement of Science: Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Internet Conference, October 19-20, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, С.393-395. <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2023/10/Conference-Proceedings-October-19-20-2023.pdf>*